

Millers, 1931, 1934). *L'Espada*, pda. del te. d'Aiguaviva (Matarranya, prop del riu de Morella) (*Bu. S. Onom. B.* 1990, ix, 8). *La Espada* pda. del te. d'Alzira (GGRV, Vol. II, 123). Fc. *Espada*, militar de Xàtiva, c. 1600 (ibid., 494).

Compostos

Espadamala: *əspàdə-màlə* te. St. Pere de Torelló, oït pujant a Bellmunt, 1927 (i *BDLC* XII, 201, xv, 139); ja citat a propòsit d'un moviment sísmic, l'a.¹⁰ 1632 (Abadal, *Misc. Fontserè*, 6).

Espada-rota vessant molt rost i rogenic a la baixa Vall de Boí te. Llesp (XIII, 194).

A l'alta vall hi ha l'altíssima vall (afl. esq.) de *Coma-l'Espada* que baixa dels colossals espadats del Pic del mateix nom, 2986 alt., el més alt de tots els de l'esq. de la Vall: desemboca entre la vall de Coma-les-Bienes i l'Estany Negre. Pron.: *komalaspáda* (oït moltes vegades des de 1931, 1935, 1960 etc.; només un cop vaig oir *komalaspaza*, als pastors i forestals d'aquells llocs i de la R. de St. Nicolau) (és bàrbara i inoïda la forma *Comolos-Pales* dels mapes francesos i cast.; J. Cor., *Top. V. Boí*, 19-10). N'hi ha un homònim: Serrat de *komalaspáda*, en el *Flamicell*, te. Naens, al SE. de Sarroca de Bellera (XXI, 154) (més de 30 k. lluny de l'altre).

Derivats

L'Espadella serra, mas i barranc (pron. *la spadéla* a Vallibona (XXVIII, 106.31), el qual desaigua per l'esquerra al riu Sec, en el Maestrat, te. de Catí, ja prop dels de Vallibona i Morella (barranc ~, IGC): ja figura en afr. del S. XIII: «*la Cabrerola*, hon se partix terme entre Morella e --- Cervera --- e les Coves, cap de la roqua qui és nomenada *Spadella* --- la serra del Marfullar --- e va a Turmell ---» c. 1322 (Ll. Priv. de Sant Mateu, XXVIII, 130.7); i també en unes de 1331 (*BSCC* XIV, 349).

Font d'*Espadera* (pron.: *despadéra*), te. Farrera de Pallars (1933, XXII, 81), prop del coll de Tressó, molt encinglerat, pel qual es passa de la ribera de Farrera a la de Ribalera. Pron. alterada de *font espadera* (pron. *fonte-*), formació adjectiva 'font dels espadats'.

Serra d'Espadà, la gran serralada que separa, en l'alta Pna. Cast., els pobles de llengua nostra, dels xurros o cast. de la vall de Sogorb i alt Palància (1401-1800 alt.): oït *espadà* a Aín (XXIX, 167.23), a Eslida, Beo etc.; 1961: *espadán* cap a Fanzara i Sogorb, catalano-parlants; 1.ª 1/2 S. XVI: «muntanya de *Spatan*», *Libre d'Antiquitats*: tesi Martí Mestre c. 54, § 3, i c. 61; el qual cita, també la forma *Spadar*, en què l'anomena Miquel Garcia, *Cròniques de Germanies*, 1984, 389, 391.

Com explica Mossèn Garcia Girona: «La serra d'*Espadà*, que corre desde Eslida a Segorb, i té moltes branques a una i altra banda, té un cim o capoll central dit *Espadà*, per lo molt agut, lo qual pareix que dóna nom a tota la serra; sos habitants romangueren fidels a Seid Abuseid, després de son destronament per Çaèn» (nota 268 al seu poema *Seidia*, 100), on

ell canta: «--- a sos peons d'Eslida, / criats de l'*Espadà* a l'aspror geganta, / mana envestir ---» (39). Descripció justa; però, com vaig inspeccionar en l'enq. d'Aín, prop d'aquest cim més alt, n'hi ha un altre, no gaire menys elevat.

El nom prové del mossàrab: es deia en el parlar romànic, però cada cop més arabitzat, d'aquells moriscos, amb un dual aràbic *əspaṭāni*, al·ludint, doncs, als dos cims, o sigui els dos espadats vessants d'aquell «capoll»: l'un cap a Aín, l'altre cap a Almedíxar i el Palància. Com que la -r final és muda en aquells pobles catalano-parlants i a l'Alcalatén etc., hi ha qui escriví «Sierra de *Espadar*» ultracorrectament, a. 1802 (J. Rocafort, *Libro de Cosas Notables de Castellón*, p. 150).

A l'extrem contrafort nòrdic del massís d'Espadà, es troba *Espatera*, a la part cat., turó *damunt de Betxi* (J. F. Mira, *Enc. Cat.*, s. v.); i a la part castellana el poble d'*Espadilla*, ja prop del riu Millars, entre Fanzara, Vallat i Toga. Explica SSiv. que el 1247 el rei moro *Abu Ceid*, potser tornat cristià, dóna *Spadella* a l'arquebisbe de Tarragona, i altres llocs que havia deslliurat «de manibus agarenorum, divina gratia median-te»; també en dóna una cita de 1425, i altra del S. XVI. Més informació sobre *Espadilla*, es trobarà en *El Arch.* v, 164.

Tanmateix continuà essent de població morisca, amb 43 o 50 focs de cristians nous en els censos de 1562, 1572 i 1603, i 80 en el de 1609, en què pertanyia al Duc de Vilafermosa (Lapeyre, *Géogr. Mor.*, p. 33), i Reglà (*An. Un. Val.*, 1963, p. 8), sempre anomenat *Espadella*, amb *de* (-*diella* és recent). No crec, però, que sigui un ver diminutiu, sinó la forma del «superlatiu islàmic» *əspaṭ' āl-Lah* 'el gros, magnífic, espadat' en què acaba l'últim contrafort de la serra, ja damunt del riu Millars.

No sembla que hi hagi NLL germans d'aquest en terres del Centre i O. de la Península, per més que n'hi veiem algun de fonètica semblant. Però terminant tots en *-ana* o *-aña*, es veu que el nom els ve de la planta «*typha latifolia*» (*DECat* III, 624a10), com ho demostra també la derivació amb sufixos collectius *-edo*, *-al*: *Espadañedo* sengles pobles a Sanabria i prov. d'Ourense, un *Espadanal* a la d'A Crunha, sengles *Espadaña* a les de Càceres i Cadis, i, un *Espadanal* prop de Mondonhedo, i un *Espadana*, prop de Pontedeume (Crunha).

Variants ESPASA. *Bac de l'Espasa* al Vallespir, a l'alta vall del Tec, te. de La Presta, més amunt de la Grevodella (és força rost, mal país diu l'inf., XXIV, 82). Roc de l'*Espasa*, potser altre vessant del mateix, te. Escaró (darrere el Puig de Tres-Esteles) (XXIV, 24). Serrat de la *Spáza*, a l'Urgellet, te. Guàrdia d'Ares, vessant Sud del Roc de les Cases (XVIII, 19.9). Tossal de la '*Spasa* entre Nariolo i Cabdella (XXXVII, 151). Torre de l'*Espasa* mas vell, te. Centelles, part damunt de Riucerdà, dalt de les cingleres de Puigsaguàrdia (1924). Serra de l'*Espasa*, en el cabdell de barrancs encinglerats serra amunt de Capçanes, amb rastre de vestigis ibèrics (Iglésies-S., *Gües* II, 56, 57, 60).